

Lisbeth Lundahl har undersökt hur elever från introduktionsprogrammen kan lyckas bättre.

VÅR FORSKNING

REKTORNS BETYDELSE FÖR ATT FÅ FLER ELEVER ATT LYCKAS

Steget från ett introduktionsprogram till ett nationellt program är för stort. Utbildningarna behöver förändras, flätas samman och bli mer flexibla för att fler elever ska lyckas. Den slutsatsen drar forskarna Lisbeth Lundahl och Åsa Sundelin.

Text Lenita Jällhage Foto Petter Arvidsson

En forskargrupp med professor Lisbeth Lundahl vid Umeå universitet i spetsen har sedan 2018 försökt hitta svar på hur man kan öka elevers möjligheter att komma vidare i utbildning och arbete när de inte har fullständiga betyg från grundskolan. De har också undersökt vilket stöd som behövs för att ungdomarna ska bli behöriga.

Forskningen visar att inläringen på introduktionsprogrammen (IM) i hög grad kombineras med ett socialt och emotionellt stöd. Eleverna upplever att det är en stor hjälp för att komma vidare i studierna.

Aktiva och engagerade skolledare lyfts fram som betydelsefulla i arbetet. Forskningen visar också att landsortskommuner lyckas bättre, trots sämre förutsättningar, än pendlingskommuner i storstadsområdena med att slussa vidare ungdomarna från IM till att lämna gymnasiet med examen eller studiebevis.

– Det är ett förvånande resultat, säger Lisbeth Lundahl.

Forskarnas fokus har legat på att titta närmare på hur de två största introduktionsprogrammen "individuellt alternativ" och "språkinträdning" fungerar i olika kommuntyper.

TOTALT SAKNADE 18 000 niondeklassare behörighet att söka till ett nationellt gymnasieprogram efter vårterminen 2022. Det motsvarar cirka 15 procent av en årskull nior, enligt Skolverkets senaste statistik.

– Vi ser tydligt att elever som inte blir

” Även om en elev uppnår gränsen och blir behörig till ett nationellt program så räcker det inte alltid för att de ska klara utbildningen.

Lisbeth Lundahl, forskare vid Umeå universitet.

behöriga till ett nationellt program känner sig starkt stigmatiserade. Det skapar en utanförskapskänsla. Elever kan uttrycka att det är "värre än döden" att bli hänvisade till introduktionsprogram, säger Åsa Sundelin, universitetslektor som med-verkar i forskningsprojektet.

Elever som hänvisas till individuellt alternativ har ofta årtal av skolmisslyckande bakom sig som kan böttna i problem som neuropsykiatriska diagnoser, frånvaro eller mobbning som gjort att de byggt upp en stark aversion mot skolan.

För nyanlända elever på språkintröduktion handlar det om att de behöver få kunskaper i svenska och komplettera sina tidigare studier och betyg. De är ofta mer motiverade att studera, enligt forskarna.

STUDIE- OCH YRKESVÅGLEDARE (SYV) och lärare på grundskolorna lägger mycket tid på att försöka motivera eleverna att gå vidare till ett IM. Nyanlända elever, som ska börja på språkintröduktion, är ofta mindre kritiska än elever som hänvisas till individuellt alternativ. De accepterar att de behöver kunskaper i svenska för att klara ett nationellt gymnasieprogram.

Skolorna har försökt dämpa elevernas oro över att börja på ett introduktionsprogram genom exempelvis studiebesök eller obligatorisk sommarskola. När eleverna väl börjar trivs majoriteten även om de haft ett starkt motstånd innan. De uppskattar att gå i mindre klasser där de får stöd och möter förståelse från lärare.

Åsa Sundelin

Åsa Sundelin beskriver IM som en vändpunkt för många elever. Forskarna anser dock att om fler elever ska ha förutsättningar att gå vidare till ett nationellt gymnasieprogram, så behöver stödet där förändras.

– Våra uppföljningsintervjuer visade att övergången till ett nationellt program blev besvärlig för många elever, säger Åsa Sundelin.

ELEVER PÅ INTRODUKTIONSPROGRAM ska, enligt styrdokumentet, ha möjlighet att läsa kurser parallellt på nationella program men det sker i praktiken sällan. Skälen kan vara platsbrist eller schematekniska svårigheter, i synnerhet om programmen inte finns på samma gymnasieskola.

Lisbeth Lundahl konstaterar att de nationella programmen och IM i dagsläget ofta går i parallella stuprör. De nationella

programmen på gymnasiet är utformade för elever som är relativt självgående.

– Även om en elev på individuellt alternativ uppnår gränsen och blir behörig till ett nationellt program så räcker det inte alltid för att de ska klara utbildningen, säger Lisbeth Lundahl.

De nationella programmen behöver göras mer flexibla, individualiseras mer och erbjuda bättre stöd. Elever på IM bör också slussas in mer systematiskt på de nationella programmen och läsa utvalda kurser tillsammans med kamrater där.

– Börjar man räkna på vad det kostar att inte sätta in stöd på de nationella programmen, särskilt ur ett långsiktigt perspektiv, så tjänar man väldigt mycket på att se till att de här eleverna blir klara med sin gymnasieutbildning, säger Lisbeth Lundahl.

DET FINNS stora skillnader mellan hur många elever i kommunerna som tar sig vidare till de nationella programmen och avslutar studierna med gymnasieexamen eller studiebevis.

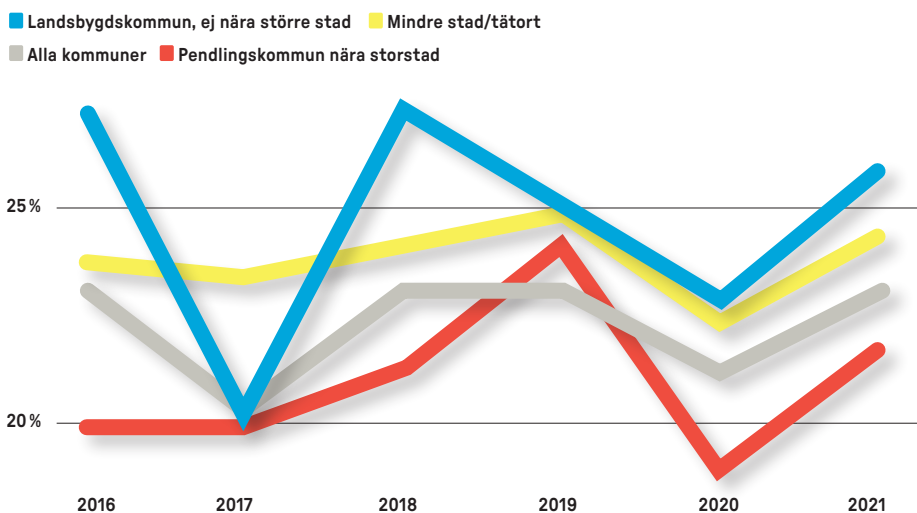
Av de tre kommungrupper som forskarna undersökt klarade sig eleverna på introduktionsprogram i landsbygdskommunerna bäst under åren 2016 till 2021 med undantag för år 2017. Eleverna i pend-

LANDSBYGDSKommuner LYCKAS BÄST

Figuren visar andel av eleverna som börjat på ett introduktionsprogram och som lämnar gymnasieskolan med examen eller studiebevis inom fyra år.

Allra bäst går det för elever i kommuner på landsbygden.

Källa: KOLADA

lingskommunerna uppnådde i lägst grad gymnasieexamen eller studiebevis.

– Det var lite förvånande eftersom landsbygdskommunerna har betydligt sämre förutsättningar med färre behöriga lärare och ofta sämre ekonomi. De tog också emot en stor andel av de nyanlända ungdomarna som kom 2015 vilket var en stor utmaning, säger hon.

En hypotes som Lisbeth Lundahl lyfter är att skolorna ofta ligger närmare varandra geografiskt i landsbygdskommunerna, en annan att de är mer angelägna om att ta vara på sina ungdomar.

– Man har inte råd att strunta i ungdomarna utan ser dem som en potentiell resurs, säger Lisbeth Lundahl.

Hon pekar ut fler skäl som kan bidra till att eleverna i pendlingskommunerna klarar sig sämre:

- ▶ Mångfalden av utbildningar och större geografiska avstånd mellan skolorna försvårar överlämnandet mellan grundskola och gymnasieskola.

- ▶ Personalen har svårt att få den information de behöver om eleverna.

Landsbygdskommuner har ofta en mer personlig överlämning och eleverna riskerar i lägre grad att hamna mellan stolarna.

BETYDLIGT FÄRRE AV SYV:arna och de programansvariga för introduktionsprogrammen i pendlingskommunerna svarade i en enkät att de hade skolledningens aktiva stöd i sitt arbete än i de andra kommuntyperna.

– Bara 65 procent av personalen upplevde det i pendlingskommunerna i jämförelse med att närmare 90 procent ansåg att de hade skolledningens aktiva stöd i de andra kommuntyperna, säger Lisbeth Lundahl.

Även i fallstudierna i sex kommuner betonade man att skolledarna har en viktig roll. Lärarna och vägledarna ansåg att det var viktigt med en aktiv och stödjande skolledning, samt en informerad skolledning som satte upp en viss struktur, samtidigt som man lät personalen ha en viss professionell autonomi.

De skärpta behörighetskraven till gymnasieskolan som infördes av den dåvarande, borgerliga regeringen i samband med gymnasiereformen 2011 har fått stora konsekvenser för Sveriges elever.

– Att man har höjt antalet betyg som eleverna ska vara behöriga i till de nationella programmen har starkt påverkat att många inte tar sig vidare till de nationella programmen. Där ligger vi högt i jämförelse med andra länder, säger Lisbeth Lundahl. ■

Ny forskning

Forskningsprojektet: Att komma vidare. Unga på introduktionsprogram och stödet för att finna framtidsvägar.

Projektansvarig: Lisbeth Lundahl, professor vid institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap vid Umeå universitet.

I forskargruppen vid Umeå universitet ingår: docent Per-Åke Rosvall, docent Joakim Lindgren och doktorand Jonna Linde. Medverkar gör också Åsa Sundelin, universitetslektor vid institutionen för pedagogik och didaktik vid Stockholms universitet.

Tid: 2018 – 2022.

Publicering: Flera vetenskapliga artiklar har publicerats på engelska, senare i vår kommer en bok på svenska ut på Studentlitteratur.

Så här har forskarna gått till väga

- ▶ Forskarna har riktat in sig på hur två av de fyra introduktionsprogrammen fungerar, Språkinstruktion och Individuellt alternativ.

- ▶ Forskningen har gjorts i tre typer av kommuner: pendlingskommuner nära storstad, mindre stad/tätort mellan 15 000 och 40 000 invånare och landsbygdskommuner.

- ▶ Forskningen bygger på en enkätundersökning med frågor till rektorer, programansvariga och studie- och yrkesvägledare med ansvar för introduktionsprogrammen. Enkäten har skickats till 103 kommuner. Svarsfrekvensen var 90 procent.

- ▶ Fördjupningsstudier har även gjorts i sex kommuner av samma kommuntyper. Där har forskarna gjort observationer och intervjuat närmare 160 skolledare, studie- och yrkesvägledare, lärare och elever samt lokala beslutsfattare.